

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1919-1939)

Ενότητα 40: Η Οικονομική κρίση του 1929 και οι κοινωνικές & πολιτικές συνέπειές της

Μπακάλης Κώστας (history-logotexnia.blogspot.com)

▲ Αυτοκτονίες στη Νέα Υόρκη μετά την κατάρρευση του χρηματιστηρίου το φθινόπωρο του 1929.

Κραχ

24 Οκτώβρη 1929

Α. ΟΙ ΣΥΝΕΠΤΕΙΕΣ ΤΟΥ Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

▲ Σκηνή από μέτωπο του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου.
Πίνακας του Νέβινσον (1919)

■ Τυφλοί Βρετανοί στρατιώτες εξαιτίας της χρήσης χημικών αερίων (1918).

► Πόλεμος χαρακωμάτων:
αντιπολεμικός πίνακας του Ότο Ντίξ

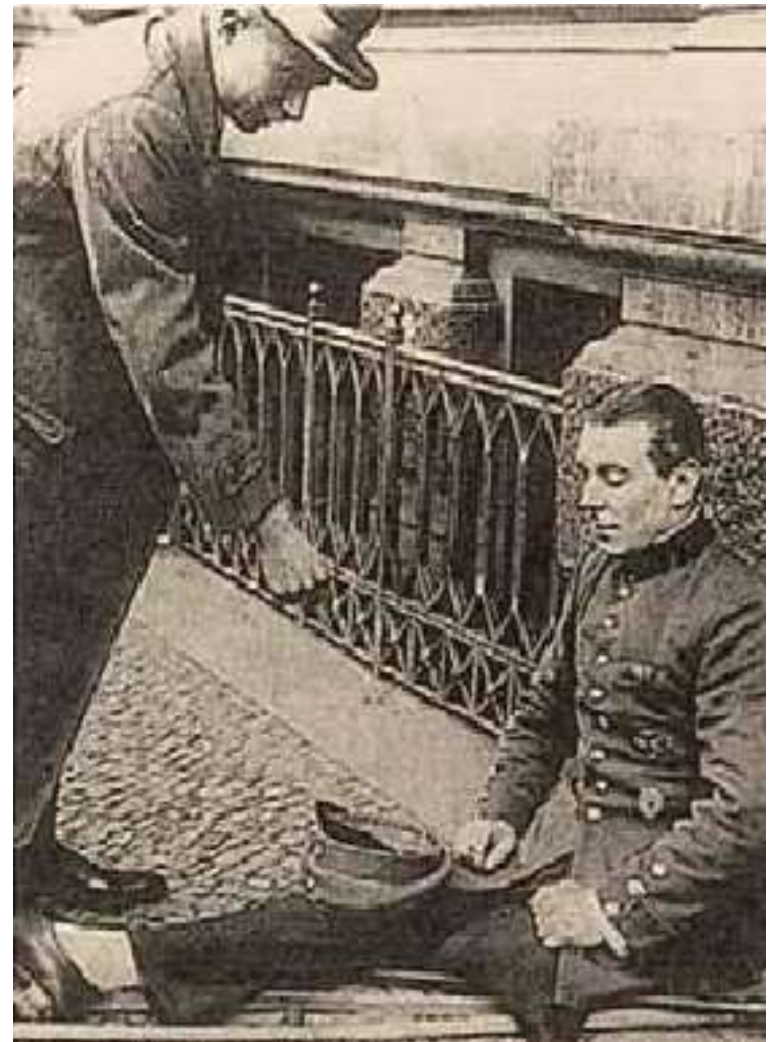
6 εκατομμύρια
ανάπηροι

8 εκατομμύρια νεκροί,

και τεράστιες υλικές
ζημιές ήταν τα ορατά
αποτελέσματα.

Η Ευρώπη βγήκε
από τον Α΄
Παγκόσμιο
πόλεμο υλικά και
ηθικά
καταρρακωμένη:

- Ανάπηρος Γερμανός αξιωματικός
ζητιανεύει μετά τον Α' Παγκόσμιο
πόλεμο φορώντας την επίσημη στολή
του. **Να περιγράψετε και να
σχολιάσετε την εικόνα.**

- ▲ Γερμανικό γραμμάτιο που άξιζε ένα
δισεκατομμύριο μάρκα (1923).

Στα προβλήματα της Γερμανίας την περίοδο αυτή αναφέρονται τα παρακάτω δύο αποσπάσματα. Το πρώτο είναι από ένα γράμμα που έγραψε μια Αμερικανίδα δημοσιογράφος.

Η Γερμανία βρίσκεται φέτος σε τραγική κατάσταση. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις εργατικές μάζες, που υποσιτίζονται τόσο πολύ ώστε η φυματίωση θερίζει, κυρίως τα ανήλικα παιδιά [...]. Έζησα σε εργατικά σπύτια· κρατιούνται στη ζωή με βραστές πατάτες, μαύρο ψωμί που το αλείφουν με λαρδί [=χοιρινό λίπος] αντί για βούτυρο, και χαλασμένη μπίρα. Σ' ένα ξενοδοχείο η υπηρέτρια λιποθύμησε στο δωμάτιό μας την ώρα που άναβε τη φωτιά. Αιτία ήταν η εξάντληση. Μιλήσαμε μαζί της αργότερα και μάθαμε ότι δουλεύει 17 ώρες τη μέρα για 95 μάρκα το μήνα – γύρω στα 50 σεντς [=κάτι λιγότερο από μισό δολάριο].

Απόσπασμα από γράμμα της Άγκνες Σμέντλεϊ προς τη Φλόρενς Λένον, 31 Δεκεμβρίου 1921

Το δεύτερο είναι από το βιβλίο ενός Γερμανού λογοτέχνη και δημοσιογράφου και μάς μιλάει για την υποτίμηση του γερμανικού μάρκου.

Η υποτίμηση του μάρκου δεν ήταν κάτι πρωτόγνωρο. Το πρώτο τσιγάρο που είχα καπνίσει στα κλεφτά το 1920 κόστιζε ήδη μισό μάρκο. Ως το τέλος του 1922 οι τιμές είχαν σιγά σιγά δεκαπλάσιαστεί ως και εκατονταπλάσιαστεί [...] και το δολάριο κυμαινόταν στα 500 μάρκα περίπου [...]. Τώρα όμως [1923] το μάρκο άρχισε να τρελαίνεται [...]. Το δολάριο έφτασε στα 20.000 [μάρκα], έμεινε για λίγο εκεί, σκαρφάλωσε στα 40.000 [...] και κατόπιν [...] άρχισε να αυξάνεται [...] κατά δεκάδες και εκατοντάδες χιλιάδες [...]. Το κόστος ζωής άρχισε να καλπάζει ιλιγγιωδώς, γιατί οι έμποροι ακολουθούσαν από κοντά το δολάριο. Μισό κιλό πατάτες, που την προηγούμενη κόστιζε μόλις πενήντα χιλιάδες μάρκα, σήμερα κόστιζε κιόλας εκατό χιλιάδες· ο μηνιαίος μισθός των 65.000 που είχες λάβει την Παρασκευή εν έφτανε την Τρίτη για ν' αγοράσεις ένα πακέτο τσιγάρα.

Σεμπάστιαν Χάφνερ, Αψηφώντας το Χίτλερ. Ιστορία ενός Γερμανού, έτος 1939

Τι είδους κείμενα είναι; Ποιοι τα έγραψαν και πότε; Γράφτηκαν την ίδια εποχή για την οποία μιλάνε ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. β) Την περίοδο 1919–1923 η Γερμανία αντιμετώπισε πολλά προβλήματα. Για ποια προβλήματα μιλάνε τα κείμενα;

■ Εξηγήστε πώς μπορεί να επηρέασε ο πληθωρισμός και η υποτίμηση του νομίσματος τον καθένα από τους παρακάτω Γερμανούς, οι οποίοι ζούσαν στη Γερμανία το 1923.

Χέρμαν Σνάιντερ.
Εργάτης σε μια
βιομηχανία
μετάλλου. Ζει με το
μεροκάματο.

Γιόχαν Σάουμπερ.
Πολέμησε στον
Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
Τώρα ζει μαζί με άλλους
παλιούς στρατιώτες σε
μια πανσιόν.

Έριχ Μάγιερ.
Επιχειρηματίας.
Μετά το 1919 πήρε
μεγάλα δάνεια από
τις τράπεζες για τις
επιχειρήσεις του.
Χρωστάει πολλά
χρήματα σ' αυτές.

Άλφρεντ Βέμπερ.
Έχει ένα κατάστημα
παιχνιδιών. Είναι 63
χρονών. Πέρασε μια
ζωή δουλεύοντας και
κάνοντας οικονομίες
για να έχει στα
γεράματά του.

Α1. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΕ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

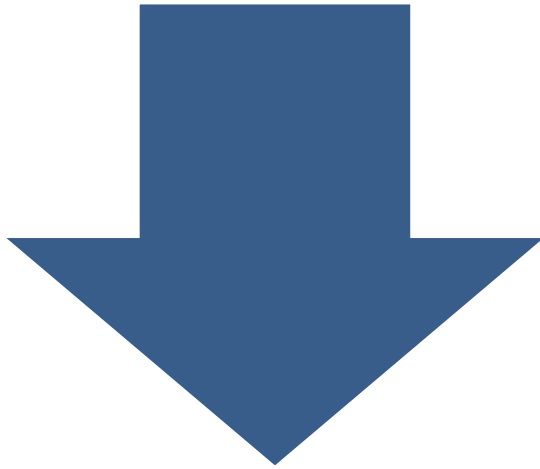

**Μ. Βρετανία και Γαλλία δανείστηκαν
για τον πόλεμο από τις ΗΠΑ.**

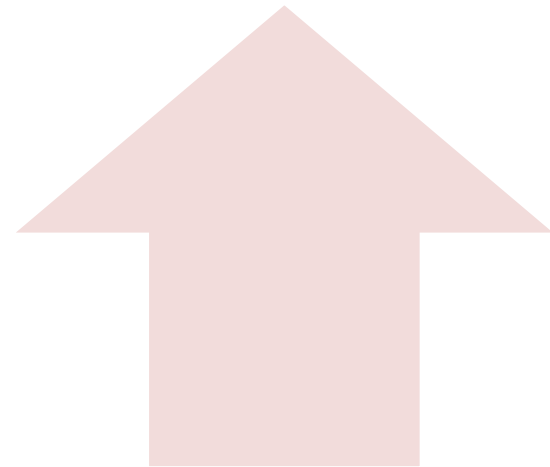
Οι τελευταίες είδαν την οικονομία τους
και τη διεθνή τους θέση να ενισχύονται.

A2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Μεγάλος χαμένος : Μεσαία στρώματα (μισθωτοί, μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, ελεύθεροι επαγγελματίες) καταστράφηκαν οικονομικά.

Από την άλλη πλευρά, ο πόλεμος ευνόησε **είσοδο γυναικών στην αγορά εργασίας**. Σε χώρες όπως η Σοβιετική Ένωση, η Γερμανία και η Βρετανία οι γυναίκες απέκτησαν αυτή την εποχή δικαίωμα ψήφου.

■ Ποιες αλλαγές επέφερε ο Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ
στην κοινωνική θέση των γυναικών;

▲ Η είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας, δυναμική την εποχή του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, ενισχύθηκε μεταπολεμικά.

▲ *Εργάτριες σε εργοστάσιο που φτιάχνει κονσέρβες στις ΗΠΑ (1930). Στο Μεσοπόλεμο όλο και πιο πολλές γυναίκες δουλεύουν, έχουν δικά τους χρήματα και ζητούν να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στη δουλειά με τους άντρες, να συμμετέχουν στα κοινά και να έχουν περισσότερες δραστηριότητες.*

II. ΠΡΟΣΘΕΤΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

1. Αναγνώριση δικαιώματος ψήφου στις Βρετανίδες

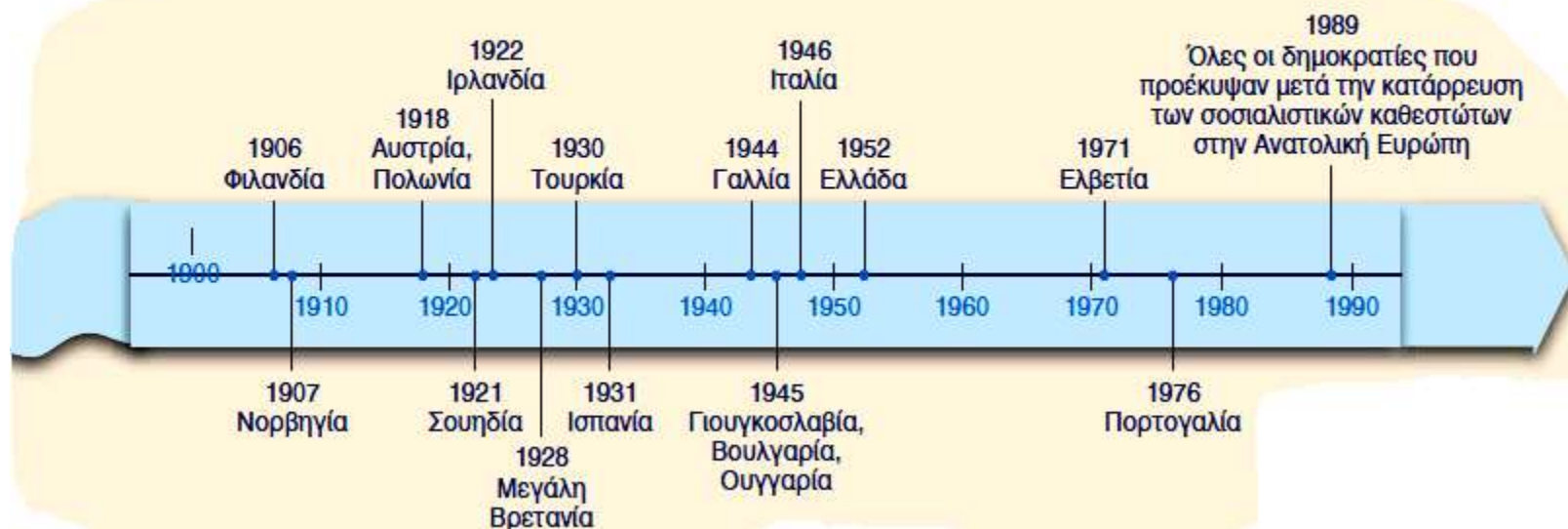
Η Annie Kenney, Βρετανίδα αγωνίστρια για τα δικαιώματα των γυναικών, αναφέρεται, στην αυτοβιογραφία της, στην αναγνώριση δικαιώματος ψήφου στις Βρετανίδες.

Το 1917 συζητήθηκε στο Κοινοβούλιο το ζήτημα της αναγνώρισης δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες. Αναγνωρίστηκε, τόσο από φίλους όσο και από εχθρούς, ότι οι γυναίκες είχαν παίξει και έπαιζαν ξεχωριστό ρόλο στον πόλεμο [...] Αυτό προκάλεσε μεγάλη χαρά ανάμεσα σε όλες τις γυναίκες. Ήταν μεγάλη ανακούφιση να σκέφτεται κανείς ότι την ώρα που οι άνθρωποι ετοιμάζονταν για ειρήνη σε διεθνές επίπεδο, την ίδια αυτή ώρα προετοίμαζαν την ειρήνη και μέσα στην ίδια τους τη χώρα. Η αναταραχή πλησίαζε στο τέλος [...] Στις 6 Φεβρουαρίου, το 1918, δόθηκε η βασιλική συγκατάθεση για τον νόμο που αναγνώριζε δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες. Οι γυναίκες ήταν πλέον ψηφοφόροι.

Annie Kenney, *Memories of a Militant*, Λονδίνο 1947.

Πηγή: www.spartacus.schoolnet.co.uk/

Πλήρη πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες σε διάφορα ευρωπαϊκά κράτη

A3. ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Ευρώπη είδε την παγκόσμια
ηγεμονία της να εξαρθρώνεται.

ΗΠΑ και **ΕΣΣΔ**

ξεπερνούν σε
οικονομική μεγέθυνση
και ισχύ τα ευρωπαϊκά
κράτη.

Κινήματα
χειραφέτησης στις
αποικίες - διάδοση
ιδεών για αυτοδιάθεση
των λαών και
αντιιμπεριαλιστικές
θέσεις **κομμουνιστών**
και **σοσιαλιστών**.

Τέλος, πλήττεται το
κύρος του **αστικού**
φιλελεύθερου
κράτους από τα
αριστερά
(κομμουνιστές) και τα
δεξιά (φασισμός).

■ Στη διάρκεια του πολέμου δημιουργήθηκε το πρώτο σοσιαλιστικό κράτος. Αν και η νεαρή **Σοβιετική Ένωση** ήταν ακόμη αδύναμη, συνιστούσε, ωστόσο, ένα εναλλακτικό πρότυπο οργάνωσης της κοινωνίας που ασκούσε, τα πρώτα εκείνα χρόνια, ισχυρή έλξη σε πολλούς από τους απογοητευμένους πολίτες της Ευρώπη

B. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1920

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια αμοιβαία καχυποψία κι ανταγωνισμός **ΓΑΛΛΙΑΣ – ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ**.

Ο γαλλογερμανικός ανταγωνισμός υποχωρεί με τη συνθήκη του Λοκάρνο (1925) – Συνεννόηση **Μπριάν – Στρέζεμαν**.

Η διεθνής ειρήνη φαίνεται να ενισχύεται και με το σύμφωνο Κέλογκ – Μπριαν: **ΗΠΑ – ΓΑΛΛΙΑ (1928)**.

2. Η οικονομική αναθέρμανση βάση της γαλλογερμανικής προσέγγισης

Με την καθοδήγηση του Στρέζεμαν [υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας], η Γερμανία παίρνει την απόφαση να καταβάλει με συνέπεια τις επανορθώσεις. Σ' αυτό βοηθούν με το παραπάνω οι αυξανόμενες εισροές μεγάλων βρετανικών και (ιδίως) αμερικανικών κεφαλαίων. [...] Οι αμερικανικές επενδύσεις ανάγονται έτσι σε ρυθμιστή της ευρωπαϊκής οικονομίας. [...] Καθώς οι δυσκολίες μετριάζονται, ανάμεσα στους πρώην αντιπάλους εκδηλώνονται σημάδια ενός νέου πνεύματος καλοπροαίρετης συνεννόησης. [...]

Τον Οκτώβριο του 1925 [ενν. Γαλλία και Γερμανία] κατέληξαν σε μια συνδιάσκεψη στο Λοκάρνο της Ελβετίας [...]. Το σύμφωνο που υπέγραψαν προέβλεπε την εγγύηση των γαλλογερμανικών και βελγογερμανικών συνόρων εκ μέρους του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιταλίας. Η Γερμανία αναγνώριζε έτσι τους όρους της συνθήκης των Βερσαλιών στο ζήτημα της γαλλικής προσάρτησης της Αλσατίας και της Λοραίνης. [...]

Στη συνέχεια η Γερμανία, με εισήγηση της Γαλλίας, έγινε δεκτή στην Κοινωνία των Εθνών και αποτέλεσε το πέμπτο μόνιμο μέλος του Συμβουλίου της. Στον πρώην ταραξία της Ευρώπης αναγνωρίστηκε ξαφνικά ισότιμη θέση με τη Γαλλία, την Αγγλία, την Ιταλία και την Ιαπωνία. Οι δύο αρχιτέκτονες της συμφωνίας χαιρέτησαν στη Γενεύη το γεγονός με «ιστορικές» ομιλίες, ιδιαίτερα ο Μπριάν με τον περίφημο λόγο του: «Στην άκρη τα τουφέκια, τα μυδράλια, τα κανόνια! Τόπο στη συμφιλίωση, στη διαιτησία και στην ειρήνη!».

S. Berstein & P. Milza, *Ιστορία της Ευρώπης*, μτφρ. Μ. Κοκολάκης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 3, σ. 67-68.

► «**Η μεγάλη πόλη**», πίνακας του Γερμανού ζωγράφου **Ότο Ντιξ** που δείχνει νεόπλουτους να γλεντάνε (1928). Στο Μεσοπόλεμο οι πιο πολλοί άνθρωποι συνέχιζαν να ζουν στη φτώχεια. Όμως ορισμένοι βρήκαν ευκαιρία να πλουτίσουν και έζησαν πολύ άνετα χρόνια, «τα τρελά χρόνια», όπως ονομάστηκαν.

Γ. Η ΕΚΡΗΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟΥ 1929

KRAX (1929).

Η διεθνής διπλωματική προσέγγιση στηρίχτηκε στην οικονομική **ευημερία** (αρχές δεκαετίας 1920 στον δυτικό κόσμο).

Χώρα-καθρέφτης του «οικονομικού θαύματος» ήταν οι ΗΠΑ, όπου την περίοδο 1921-1929 τόσο η βιομηχανική παραγωγή όσο και το μέσο εισόδημα **διπλασιάστηκαν**.

1. ΗΠΑ, 1928: Η ευφορία πριν από την οικονομική καταιγίδα

Κανένα Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών [...] δε βρέθηκε μπροστά σε πιο μεγάλη και ευχάριστη προοπτική απ' αυτή που φαίνεται σήμερα μπροστά μας [...] Ο μεγάλος πλούτος που δημιούργησαν οι επιχειρήσεις και η βιομηχανία μας και που έσωσε τη χώρα μας, διανεμήθηκε σοφά ανάμεσα στο λαό μας και σταθερά τοποθετήθηκε στο εξωτερικό [...]. Οι απαιτήσεις για την ύπαρξή μας ξεπέρασαν τον κανόνα της αναγκαιότητας και μετέβησαν στην περιοχή της πολυτέλειας. [...] Η χώρα μπορεί να κοιτάζει το παρόν με ικανοποίηση και να προσβλέπει στο μέλλον με αισιοδοξία. Μήνυμα του Προέδρου των ΗΠΑ Calvin Coolidge στο Κογκρέσο, 4.12.1928.

Πηγή: E.J. Hobsbawm, Η εποχή των άκρων. Ο σύντομος εικοστός αιώνας, 1914-1991, Θεμέλιο, Αθήνα 1995, σ. 116.

► Ένας Αμερικανός που καταστράφηκε οικονομικά πουλάει το αυτοκίνητό του για 100 δολάρια.

❑ ΚΡΑΧ (1929) «Μαύρη Πέμπτη» Νέα Υόρκη

Το φθινόπωρο του 1929, ωστόσο, **μεγάλοι επενδυτές**, ➔ θέλοντας να εισπράξουν μέρος από τα κέρδη τους, άρχισαν να πουλούν μετοχές.

Γρήγορα επικράτησε **πανικός**, κυρίως ανάμεσα στους μικροεπενδυτές, που έσπευσαν να πουλήσουν τις μετοχές τους.

Αποτέλεσμα ήταν γενική **κατάρρευση τιμών** στο χρηματιστήριο που ξεκίνησε στις 24 **Οκτωβρίου του 1929**, τη «Μαύρη Πέμπτη».

Το φαινόμενο ονομάστηκε **κραχ** και ήταν ➔ η αρχή μιας οικονομικής κρίσης που εξαπλώθηκε ραγδαία σχεδόν σε ολόκληρο τον κόσμο.

Η «Μαύρη Πέμπτη» στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης

Το καίριο πλήγμα προήλθε από την κατάρρευση του χρηματιστηρίου [ενν. της Νέας Υόρκης] τον Οκτώβριο του 1929. Οι εντολές πωλήσεων, που διογκώθηκαν απότομα στις 22 του μήνα, πήραν τη μορφή χιονοστιβάδας στη συνεδρίαση της 24ης Οκτωβρίου. Αυτή ήταν η «Μαύρη Πέμπτη», κατά την οποία 12 εκατομμύρια μετοχές έπεσαν στην αγορά χωρίς να βρουν αγοραστή. Όλοι δοκιμάζουν να ξεφορτωθούν τους τίτλους τους μια ώρα αρχύτερα, και οι τιμές πέφτουν κατακόρυφα. Πάμπολλες τράπεζες που είχαν επενδύσει τις καταθέσεις των πελατών τους σε μετοχές οδηγούνται σε χρεοκοπία. [...] Τρεις μήνες μετά το κραχ της Γουόλ Στριτ [το χρηματιστήριο της Ν. Υόρκης], η παραγωγή αυτοκινήτων έχει κιόλας μειωθεί στο μισό, παρασύροντας τις βιομηχανίες εξαρτημάτων, ελαστικών και πετρελαίου. [...]

S. Berstein & P. Milza, Ιστορία της Ευρώπης, μτφρ. Μ. Κοκολάκης, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, τόμ. 3, σ. 67-68

► 24 Οκτώβρη
1929
«Μαύρη Πέμπτη»
Κραχ

Σε διάστημα λίγων
εβδομάδων επιχειρήσεις
έκλεισαν

χιλιάδες
επιχειρηματίες
καταστράφηκαν

και εκατομμύρια
εργαζόμενοι
έμειναν **άνεργοι**.

Το 1931

η οικονομία των
ΗΠΑ είχε σχεδόν
καταρρεύσει.

Ωφελήθηκαν μεγάλες
επιχειρήσεις, που
άντεξαν στην κρίση,

εξαγόραζαν
μικρότερες
επιχειρήσεις.

Έτσι, σχηματίζονταν
πανίσχυρα οικονομικά
συγκροτήματα.
(**τραπεζ.**)

► Στην κορύφωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το 1932, χιλιάδες άνεργοι της Νέας Υόρκης στέκονται στην ουρά έξω από το Υπουργείο Απασχόλησης.

Δ. Η ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η κρίση επεκτάθηκε γρήγορα στην Ευρώπη, όπου είχαν επενδυθεί αμερικανικά κεφάλαια ως δάνεια

- Απόφαση **αμερικανικών τραπεζών** να αποσύρουν τα δάνεια κλόνισε την ευρωπαϊκή οικονομία.
- Το πλήγμα ήταν ισχυρό για τη **Γερμανία**, που είχε στηρίξει τη μεταπολεμική ανασυγκρότησή σε αμερικανικά κεφάλαια,
- αλλά και για τη **Βρετανία**, που αδυνατούσε πλέον να διαθέσει τα προϊόντα της στην αγορά των ΗΠΑ.
- Η γενικευμένη κάμψη της οικονομικής δραστηριότητας, που σημειώθηκε σχεδόν σε ολόκληρο τον δυτικό κόσμο κατά την περίοδο 1929-1933 ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης του 1929 και ονομάστηκε **Μεγάλη Ύφεση**, έπληξε και την **Ελλάδα**.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΜΑΤΙΑ
ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ...

...διαβάστε

• Έρνεστ Χεμινγκουέι,
**Αποχαιρετισμός στα
όπλα** (1929)

Η μεταπολεμική εμπειρία
κοινωνικής προσαρμογής δοσμένη
από τον Έ. Χεμινγκουέι, στρατιώτη
στη διάρκεια του Α' Παγκόσμιου
πολέμου.

**...δείτε κινηματογραφική
ταινία**

• J. Huston, Ch. Vidor,
Αποχαιρετισμός στα όπλα (1957)
Ταινία βασισμένη στο ομότιτλο
μυθιστόρημα του Έ. Χεμινγκουέι.

ΚΛΑΣΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ 157

ΕΡΝΕΣΤ ΧΕΜΙΝΓΟΥΑΙΗ

**αποχαιρετισμός
στα όπλα**

Σ.Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αν κάποιος αποταμιεύει 15 δολάρια την εβδομάδα και τα επενδύει σε καλές μετοχές [...], ύστερα από 20 χρόνια θα έχει τουλάχιστον 80.000 δολάρια [...]. Θα είναι πλούσιος [...]. Έχω πειστεί απόλυτα ότι ο καθένας όχι μόνο μπορεί να γίνει πλούσιος, αλλά πρέπει να γίνει πλούσιος.

Τζον Τζέικομπ Ρέισκομπ, Όλοι πρέπει να γίνουν πλούσιοι, έτος 1929

α) Διαβάστε το κείμενο. Ποιος το έγραψε και πότε; Για τι μιλάει; Τι λέει; Γράφτηκε την ίδια εποχή για την οποία μιλάει ή αργότερα; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

β). Τοποθετήστε τις προτάσεις που ακολουθούν στη σωστή θέση σ' αυτό:

γ) Ποιες φράσεις του κειμένου μπορούν να συμπληρώσουν το σχήμα; Σε ποια σημεία θα τις τοποθετούσατε;

Τα ευρωπαϊκά κράτη επιστρέφουν στις τράπεζες των ΗΠΑ τα χρήματα με τόκο • Οι τράπεζες των ΗΠΑ μαζεύουν χρήματα • Οι τράπεζες των ΗΠΑ μοιράζουν τα κέρδη στους μετόχους τους • Οι τράπεζες των ΗΠΑ δανείζουν τα ευρωπαϊκά κράτη • Οι μέτοχοι απολαμβάνουν τα κέρδη τους • Επενδυτές στις ΗΠΑ αγοράζουν μετοχές τραπεζών